

Awareness Raising and Training Measures for the Istanbul Protocol in Europe

Mezinárodní a regionální orgány

Toto dílo je chráněno licencí

[Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/).

Tento projekt je financován s podporou Evropské komise. Tato zpráva vyjadřuje pouze názory autorů a Komise neodpovídá za žádné použití informací obsažených v této publikaci.

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

OBSAH

1. Úvod.....	7
2. Orgány OSN a jiné mezinárodní orgány	8
2.1 Orgány zakotvené ve smlouvě	8
2.1.1 Výbor proti mučení.....	8
2.1.2 Podvýbor OSN pro otázky předcházení mučení	10
2.1.3 Výbor pro lidská práva.....	11
2.1.4 Další orgány zakotvené ve smlouvě	14
2.2 Orgány zakotvené v Chartě	14
2.2.1 Rada OSN pro lidská práva	14
2.2.2 Zvláštní zpravodaj OSN pro otázky mučení.....	16
2.2.3 Zvláštní zpravodaj OSN pro otázky násilí proti ženám	17
2.2.4 Pracovní skupina OSN pro svévolná zadržování.....	18
2.2.5 Dobrovolný fond OSN pro oběti mučení	18
2.3 Mezinárodního trestní soud.....	19
3. Regionální orgány	20
3.1 Evropa.....	20
3.1.1 Evropský soud pro lidská práva	20
3.1.2 Evropský výbor pro otázky předcházení mučení	21
3.2 Afrika	22
3.2.1 Africká komise pro lidská práva a práva národů	22
3.2.2 Africký soud pro lidská práva a práva národů	23
3.2.3 Výbor pro otázky prevence mučení v Africe	24
3.2.4 Zvláštní zpravodaj pro otázky vězení a podmínek zadržování v Africe.....	25

3.3	Severní a jižní Amerika.....	25
3.3.1	<i>Meziamerická komise pro lidská práva</i>	<i>25</i>
3.3.2	<i>Meziamerický soud pro lidská práva.....</i>	<i>26</i>
3.3.3	<i>Zvláštní zpravodaj pro otázky práv osob, kterým je odpírána svoboda v severní a jižní Americe</i>	<i>27</i>
4.	Národní instituce	28
4.1	Národní instituce pro lidská práva	28
4.2	Národní preventivní mechanismy	30
5.	Literatura	32

1. Úvod

Ačkoli, jak jsme viděli v kapitole 3, existuje řada platných právně závazných smluv a úmluv, které podepsala velká většina států, stále zeje velká propast mezi tímto oficiálním postojem a skutečným zákazem mučení. V mnoha zemích, i když jsou smluvní stranou jedné nebo více uvedených úmluv, je stále možné se setkat s určitou formou mučení nebo jiného špatného zacházení. Nabízí se tak otázka o účinnosti a skutečné implementaci mezinárodních režimů.

Nežli začneme tyto snahy příliš vehementně kritizovat, je důležité uznat, že internacionalizace práva se mohla posouvat pouze ponecháním většiny suverenity jednotlivým státům. Dobrým příkladem je založení OSN, kde jsou členské státy na jednu stranu povinny dodržovat určitá (právní) pravidla, na druhou stranu se nechtěly vzdát svého národního sebeuvědomění a suverenity. Zatímco v samotných státech by na chování odpovídající zákonu dohlížely orgány prosazující zákon, například policie, která by přestupníky v případě porušení zákona předvedla před soud, na mezinárodní úrovni žádný srovnatelný mechanismus neexistuje. Proto, na rozdíl od jednotlivých států, mohou být na poli mezinárodních lidských práv státy, nebo alespoň vládní orgány, zároveň přestupníky i těmi, kdo zodpovídá za dodržování mezinárodních úmluv a povinností.

Bez ohledu na to, OSN, stejně jako další mezinárodní organizace na ochranu lidských práv, zavedla několik mechanismů a orgánů pro sledování a zavádění svých úmluv. Ačkoli nemají sílu odpovídající národním orgánům pro prosazování práv a soudním orgánům, alespoň vyvíjejí morální nátlak na státy, které byly přistiženy při neplnění podepsaných úmluv. Výjimkou je samozřejmě Mezinárodní trestní soud, který může přestupníky odsoudit k odnětí svobody, stejně jako Evropský soud pro lidská práva, jehož rozhodnutí se považují za právně závazná, i když usvědčený členský stát s rozsudkem nesouhlasí.

V systému OSN je třeba rozlišovat mezi tak zvanými orgány zakotvenými ve smlouvě a orgány zakotvenými v chartě. Zatímco orgány zakotvené v chartě jsou odvozeny přímo z Charty OSN a jsou tak relevantní pro každý členský stát OSN, orgány zakotvené ve smlouvě vznikají na základě různých úmluv a smluv a proto platí jen pro podepsané státy. Orgány zakotvené ve smlouvě proto mohou pouze zvažovat a vyšetřovat porušování lidských práv, které se mělo odehrát v jednom ze států představujících smluvní strany těchto úmluv.

V této kapitole se podíváme na několik institucí a orgánů, které hrají roli v potírání mučení. Zprv se zaměříme na mezinárodní orgány zakotvené ve smlouvě, jako je Výbor proti mučení, Podvýbor OSN pro prevenci mučení nebo Výbor pro lidská práva, stejně jako na mezinárodní orgány zakotvené v chartě, jako jsou Rada OSN pro lidská práva, zvláštní zpravodajové OSN pro otázky mučení a násilí proti ženám, Pracovní skupina pro svévolná zadržování, stejně jako Dobrovolný fond OSN a ICC. Zatřetí se bude tato kapitola zabývat několika regionálními orgány. V poslední části budou probrány národní instituce.

Popisem těchto různých orgánů a mechanismů tak následující kapitola velmi přesně kopíruje poznámky z první kapitoly Istanbulského protokolu, především odstavců 11–47. Uvádí však další podrobnosti a vyjmenovává také poněkud širší rozsah mechanismů. Na jedné straně je to způsobeno změnou politické krajiny a některými novými prostředky pro boj proti mučení, které nedávno vznikly. Na druhé straně má poskytnutí větších podrobností také umožnit lepší pochopení působnosti a limitů těchto orgánů a mechanismů. Dalším důvodem podrobnějšího rozpracování těchto základních prvků boje proti mučení je to, že podle legální dokumentace případů údajného mučení podle standardů stanovených v Istanbulsém protokolu mohou samozřejmě některé z orgánů a mechanismů vysvětlené v této kapitole nabídnout způsob legální nápravy.

2. Orgány OSN a jiné mezinárodní orgány

2.1 Orgány zakotvené ve smlouvě

2.1.1 Výbor proti mučení

Výbor proti mučení (dále jen „CAT“ nebo „výbor“) byl založen podle Úmluvy OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání přijaté v roce 1984 (dále jen „UNCAT“ nebo „úmluva“) za účelem monitorování její implementace a získávání informací a vyšetřování údajných případů mučení nebo špatného zacházení.

CAT je nezávislý a mezinárodní orgán sestávající z 10 nezávislých odborníků, kteří jsou osobami s vysokým morálním kreditem a uznávanými kompetencemi v oblasti lidských práv. Členy výboru volí smluvní strany úmluvy UNCAT. Výbor může provádět své úkoly pouze ve spolupráci se smluvními stranami úmluvy UNCAT.

 Podívejte se na příslušnou kapitolu Istanbulského protokolu, zejména odstavce 11–47!

 Viz též čl. 17 UNCAT (<http://www2.ohchr.org/english/law/cat.htm>)

Konkrétní rozsah povinností výboru CAT stanoví články 19–22 Úmluvy proti mučení a sestává z následujících úkolů:

Zprvė výbor CAT **přijímá zprávy smluvních stran** o opatřeních, která přijaly k plnění této úmluvy. Každá smluvní strana je povinna odeslat zprávu během prvních pěti let od data, kdy úmluva v daném státě vstoupila v platnost. Poté jsou smluvní strany povinny každé čtyři roky posílat doplňující zprávu informující o nově přijatých opatřeních. Tyto zprávy jsou rozesílány všem smluvním stranám Úmluvy. Výbor navíc zpracovává k těmto zprávám poznámky, které rozesílá dotčeným smluvním stranám. Tímto způsobem buduje výbor CAT základ pro probíhající dialog o situaci lidských práv ve všech členských státech. Účinnost tohoto opatření do značné míry závisí na ochotě smluvních stran k účasti.

Zadruhé je výbor CAT také kompetentní k **získávání informací z jiných zdrojů**, jako jsou nevládní organizace. Pokud se tyto informace zdají spolehlivé a obsahují dobře podložené náznaky, že je na území státu představujícího smluvní stranu systematicky praktikováno mučení, má výbor právo provádět vyšetřování tohoto obvinění, ale „je povinen pozvat“ ke spolupráci dotčenou smluvní stranu. Poté, co měla smluvní strana příležitost odpovědět na obvinění, a pokud se to zdá odůvodněné, může někdo ze členů výboru provést důvěrné šetření. Toto šetření může zahrnovat terénní misi na území příslušného státu, na základě souhlasu dotčené smluvní strany. Po uzavření vyšetřování je smluvní straně odeslána zpráva obsahující komentáře a v případě potřeby návrhy. Jak je zřejmé z každého odstavce příslušného článku 20 úmluvy, celý proces je přísně důvěrný a „na všech úrovních procesu je třeba získávat souhlas smluvní strany.“ Důkladná a účinná dokumentace důkazů mučení je nezbytná.

Třetí situací, ve které může výbor CAT provádět své povinnosti, je případ, kdy smluvní strana prohlásí, že jiná smluvní strana neplní své povinnosti podle úmluvy. Při této tak zvané **mezistátní stížnosti** musí smluvní strana výslovně prohlásit, že v tomto ohledu uznává kompetence výboru CAT. Toto prohlášení může být kdykoli odvoláno. Je-li vznesena stížnost státu, spustí se návazný mechanismus: nejprve jsou smluvní strany vyzvány, aby celou záležitost urovnaly písemnou komunikací. Pokud není možné dosáhnout řešení, hledá se „přátelské řešení“ s pomocí výboru. Pokud tato snaha také selže, poslední činností, kterou může výbor CAT provést, je poskytnout oběma smluvním stranám písemnou zprávu o svých zjištěních. Dosud nikdy žádný stát takovouto stížnost nevznosl.

Poslední základní úkol výboru CAT spočívá v řešení **individuálních stížností**. Pokud jedinec, který podléhá jurisdikci smluvní strany úmluvy UNCAT, prohlásí, že je obětí porušení ustanovení této úmluvy ze strany příslušné smluvní strany, může se obrátit přímo na Komisi. Kromě samotného dotčeného jedince se může na Komisi obrátit také třetí strana (například

 Seznamte se prosím s informačním listem OSN 17 o výboru CAT. Kromě dalších informací tento dokument obsahuje také modelovou komunikaci, kterou lze pro

NGO) jménem oběti mučení nebo špatného zacházení. Prvním krokem výboru je informování dotčené smluvní strany o přijatých informacích. Poté je povinností smluvní strany výboru do šesti měsíců zaslat písemné vysvětlení nebo prohlášení objasňující celou záležitost a případné nápravné kroky, které daný stát mezitím přijal. V každém případě má výbor právo na získávání informací z různých stran a svá stanoviska nakonec přepoše dotčené smluvní straně a příslušné osobě. Toto sdělení je sestaveno jako právní posudek, aby byla zdůrazněna jeho autorita a vysoký morální dopad, ale pokud Komise nadále trvá na to, že smluvní strana skutečně porušila povinnosti podle úmluvy UNCAT, a navrhovaná opatření jsou nedostatečná, není k dispozici žádný vymáhací orgán. Kromě toho platí pro individuální stížnost několik omezení:

- Stížnost nesmí být anonymní a musí být kompatibilní s ustanoveními úmluvy UNCAT.
- Dotčeným případem se nesmí zabývat jiné mezinárodní vyšetřování.

Musí být vyčerpána všechna národní nápravná opatření; pravdou však je, že „formální“ nápravná opatření, která nemají žádný praktický účinek (např. proto, že náprava trvá nepřiměřeně dlouho nebo není považována za účinnou) Komise nebere v potaz.

2.1.2 Podvýbor OSN pro otázky předcházení mučení

Podvýbor OSN pro otázky předcházení mučení a jiného krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání (dále jen „SPT“ nebo „podvýbor“) byl založen podle opčního protokolu Úmluvy proti mučení (dále jen „OPCAT“ nebo „protokol“), který byl přijat 18. prosince 2002. SPT se skládá z 25 nezávislých a nestranných odborníků, má čistě **preventivní mandát** a jak operační, tak poradní funkci. Jak stanoví článek 1 protokolu OPCAT, posláním podvýboru je společně s tak zvanými národními preventivními mechanismy (NPM) pravidelně navštěvovat místa zadržování na území smluvních stran, „aby nedocházelo k mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.“ Podvýbor dále radí smluvním stranám v oblasti zavádění výše uvedených národních preventivních mechanismů. Podvýbor se tak soustředí na inovativní, udržitelný a proaktivní přístup k prevenci mučení a špatného zacházení.

Členové podvýboru mají vysoký morální kredit, jakož i prokázanou profesionální zkušenost „v oblasti zajišťování spravedlnosti“ nebo „v různých oblastech týkajících se zacházení s osobami, kterým je upírána svoboda“ (čl. 5 par. 2 OPCAT).

individuální stížnost použít.

Viz také:

www2.ohchr.org/english/bodies/cat/index.htm

 Můžete se také podívat na část II (články 19–22) Úmluvy proti mučení.

 Další informace lze také nalézt na webové stránce IRCT: www.irct.org/what-is-torture/convention-against-torture.aspx

✓ *Informace o NPM viz článek 4.2.*

 Další informace o volební proceduře najde ve čl. 5-10 OPCAT.

Podle článku 11 protokolu OPCAT spočívá **poradní funkce** podvýboru v poskytování asistence a rady smluvním stranám ohledně protokolu OPCAT obecně a konkrétněji ohledně zavádění NPM. Navíc podvýbor udržuje kontakt s NPM a poskytuje školení, která jim pomáhají v posilování jejich pravomoci, nezávislosti a kapacity k naplňování jejich cílů. Aby byla pozice NPM ve státech představujících smluvní strany posílena, může podvýbor smluvním stranám také poskytnout doporučení a pozorování týkající se NPM a jejich mandátu.

Operační funkce podvýboru, jak ji stanoví články 11 až 16, spočívá v pravidelných návštěvách míst zadržování na území všech smluvních stran alespoň dvěma členy podvýboru. Pokud je to nezbytné, mohou je doprovázet odborníci s prokázanou profesionální zkušeností a znalostmi v oblasti monitorování porušování lidských práv. Při provádění této funkce musejí smluvní strany udělit podvýboru SPT neomezený přístup do všech míst zadržování, jejich zařízení a prostor (např. policejní stanice, věznice, nápravná zařízení pro nezletilé, zařízení péče o duševní zdraví a sociální péče apod.) a ke všem příslušným informacím. Dále musejí smluvní strany protokolu OPCAT podvýboru umožnit vedení soukromých rozhovorů s osobami, kterým je upírána svoboda, a se všemi ostatními osobami, které mohou podle názoru podvýboru podat relevantní informace.

Při návštěvě místa zadržování podvýbor SPT vyšetřuje podmínky každodenního života jednotlivců, legislativní a instituční pracovní rámec a jiné oblasti, které se mohou týkat prevence mučení a špatného zacházení. Po této návštěvě podvýbor sestaví zprávu obsahující doporučení a pozorování. Pokud je to nezbytné, může být tato zpráva odeslána národnímu preventivnímu mechanismu dotčené smluvní strany. Smluvním stranám se doporučuje zprávy podvýboru SPT zveřejnit, ale nejsou tak povinny učinit. Pouze pokud smluvní strana nespolupracuje s podvýborem nebo zjevně nevykazuje snahu postupovat podle jeho doporučení, může se podvýbor rozhodnout zveřejnit zprávu bez souhlasu dotčené smluvní strany (ale po jejím vyslechnutí) (čl. 16).

2.1.3 Výbor pro lidská práva

Výbor pro lidská práva (dále jen „HRC“ nebo „výbor“) je založen Mezinárodním paktem o občanských a politických právech (dále jen „ICCPR“ nebo „pakt“) přijatým 16. prosince 1966. Jedná se o orgán nezávislých odborníků, který monitoruje zavádění výše uvedeného paktu na území smluvních stran.

Nezávislí odborníci tvořící výbor jsou volenými občany států představujících smluvní strany paktu ICCPR a osoby vysokého morálního kreditu s uznávanými kompetencemi v oblasti lidských práv. Ve výboru zasedají rovněž

 Podívejte se na text protokolu OPCAT.
www2.ohchr.org/english/law/cat-one.htm

 Další informace lze získat od Úřadu vysokého komisaře pro lidská práva:
www2.ohchr.org/english/bodies/cat/opcat/index.htm

osoby s užitečnými zkušenostmi v oblasti práva.

Výboru HRC jsou přiřazeny čtyři hlavní úkoly, které jsou také široce podobné úkolům přiděleným výboru CAT, pouze s širším rozsahem zajišťování implementace všech lidských práv, jak je zřejmé z obsahu zakládající smlouvy:

Zaprvé, podle čl. 40 paktu ICCPR musejí smluvní strany paktu ICCPR odeslat zprávy informující výbor o opatřeních, která přijaly pro zabezpečení práv uznávaných v paktu ICCPR. Tak jako u Výboru proti mučení musí být **úvodní zpráva** odeslána do jednoho roku poté, co smluvní strana pakt podepsala. Poté je nutné posílat následné zprávy nazývané také „pravidelné zprávy“. Časový rámec těchto **pravidelných zpráv** záleží na rozhodnutí výboru HRC, ale obvykle činí čtyři až pět let. Za výjimečných okolností, například pokud se situace ohledně lidských zpráv v určité zemi zhoršuje, může výbor požádat o další zprávy před tím, než nastane čas k odeslání další pravidelné zprávy. Při sestavování zprávy „je naprosto nezbytné, aby státy zajistily, že zprávy popisují skutečnou situaci, či jinými slovy praktické skutečnosti týkající se zavádění a využívání práv paktu, a neomezovaly se na popis formální situace popsané v zákonech a předpisech daného státu.“ ((1), str.74) Občanské organizace, jak jsou NGO, mohou také do zpráv státu přispívat, buď přímou spoluprací se státními orgány nebo – obzvláště v případech nesouladu – vyplněním alternativní „stínové zprávy“. Na základě těchto zpráv zahájí výbor dialog s příslušným státem umožňující vyřešení veškerých neuzavřených problémů. Po uzavření dialogu výbor HRC formuluje jeho závěrečná ustanovení, která obsahují rovněž konkrétní doporučení pro příslušný stát, jak zlepšit situaci lidských práv. Všechny oficiální státní zprávy, stejně jako závěrečná pozorování, jsou zveřejněny na webové stránce Vysokého komisaře OSN pro lidská práva.

Druhým úkolem výboru vyplývajícím ze článku 40, odst. 4 paktu ICCR, je **pomáhat smluvním stranám uplatňovat ustanovení** paktu. To se provádí vypracováním tak zvaných obecných komentářů, které poskytují podrobnosti ohledně zásadních a procedurálních povinností smluvních stran podle paktu. Obecné komentáře podrobně a souhrnně analyzují konkrétní článek nebo obecný problém v paktu a neřeší konkrétní problém, který vyplývá z kontextu situace konkrétní smluvní strany. Vzhledem k tomu že zpočátku byly tyto obecné komentáře poměrně krátké, dnes mají význam obecných ustanovení zákona vyjadřujících koncepční porozumění výboru obsahu konkrétního ustanovení, a proto jsou velmi užitečným vodítkem pro normativní povahu mezinárodních povinností souvisejících s lidskými právy.

Třetí úkol výboru HRC vyplývá z práva smluvních stran paktu ICCPR přednést výboru stížnost, že jedna ze smluvních stran neplní své povinnosti podle paktu (čl. 41). Tato takzvaná **mezistátní stížnost** je ve skutečnosti téměř identická s ustanovením čl. 21 Úmluvy proti mučení. Platí pro ni stejné

 Zprávy a závěrečná pozorování jsou zveřejněny na webové stránce OSN: www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf

 Tyto obecné komentáře jsou také zveřejněny na webové stránce OSN: www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf

postupy a omezení, včetně nezbytného výslovného souhlasu smluvních stran uznávajícího v tomto ohledu kompetenci výboru HRC. Smluvní strana prohlašující, že jiná smluvní strana neuplatňuje ustanovení paktu ICCPR, by měla na tuto skutečnost obviněnou smluvní stranu upozornit. Pokud nemohou tyto dva státy dosáhnout přátelského řešení, výbor HRC „poskytne dotčeným smluvním stranám asistenci se snahou dosáhnout přátelského řešení celé záležitosti“. (Čl. 41(e)) Pokud tato snaha neuspěje, poslední činností, kterou může výbor HRC provést, je poskytnout oběma stranám písemnou zprávu o svých zjištěních týkajících se příslušných záležitostí. Stejně jako u Výboru proti mučení, ani u výboru HCR nebyla dosud žádná mezistátní stížnost vznesena.

Čtvrtý a poslední základní úkol výboru HCR spočívá v řešení **individuálních stížností**. Tato procedura je velmi podobná jako u výboru CAT. Jediným rozdílem je, že u Úmluvy proti mučení je mechanismus individuálních stížností integrální součástí, zatímco v případě paktu ICCPR musí být první opční protokol podepsaný a ratifikovaný smluvní stranou, než je uznána kompetence výboru HCR v této záležitosti, ačkoli v případě Úmluvy proti mučení je zapotřebí také výslovný souhlas smluvních stran. Mechanismus individuální stížnosti umožňuje jedincům, kteří podléhají jurisdikci smluvní strany paktu ICCPR, a kteří prohlašují, že jejich práva a svobody podle této úmluvy byly porušeny smluvní stranou, obrátit se přímo na Komisi (čl. 41). Podstatnější rozdíl v ustanoveních (později přijatého) výboru CAT spočívá v tom, že pakt ICCPR neřeší stížnosti třetích stran jménem jiného jedince, a uznává pouze „písemné informace“, zatímco Úmluva proti mučení hovoří pouze o „informacích“, které jsou výboru k dispozici.

Pokud byla vznesena stížnost a byla shledána oprávněnou, výbor informuje dotčenou smluvní stranu o informacích, které získal. Poté je povinností smluvní strany výboru do šesti měsíců zaslat písemné vysvětlení nebo prohlášení objasňující celou záležitost a případná nápravná opatření, která daný stát mezitím přijal. V každém případě má výbor právo přeposlat svá stanoviska dotčené smluvní straně a příslušné osobě. Tak jako je tomu u procedury podle úmluvy UNCAT, je komunikace v této záležitosti sestavena jako právní posudek, aby byla zdůrazněna jeho autorita a vysoký morální dopad, ale pokud Komise nadále trvá na tom, že smluvní strana skutečně porušila povinnosti podle úmluvy a navrhovaná opatření jsou nedostatečná, není k dispozici žádný vymáhací orgán. Individuální stížnost navíc podléhá několika omezením podobným jako u procedury podle výboru CAT:

- Stížnost nesmí být anonymní a musí být kompatibilní s ustanoveními paktu ICCPR.
- Dotčeným případem se nesmí zabývat jiné mezinárodní vyšetřování.

 Podívejte se prosím na pakt ICCPR, část IV a jeho první opční protokol.

 Další informace o Výboru pro lidská práva naleznete též v informačním listu OSN č. 15 (1).

Musí být vyčerpána všechna národní nápravná opatření, kromě případů, kdy je uplatnění těchto nápravných opatření bezdůvodně odkládáno. Na rozdíl od ustanovení Úmluvy proti mučení není v opčním protokolu ICCPR uvedena výjimka pro případ, že jsou nápravná opatření považována za neúčinná.

2.1.4 Další orgány zakotvené ve smlouvě

Jak bylo uvedeno v kapitole 3 těchto odborných školení, Úmluva o právech dítěte (dále jen CRC) a Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (dále jen CRPD) také obsahují ustanovení týkající se zákazu mučení a práva příslušných skupin osob nebýt vystavovány mučení a jiným formám špatného zacházení. Také tyto dvě úmluvy mají své vlastní smluvní orgány, které monitorují zavádění konkrétních ustanovení uvedených v textu úmluvy, konkrétně **Výbor pro práva dítěte** a **Výbor pro práva osob se zdravotním postižením**. Složení, stejně jako úkoly těchto výborů, jsou velmi podobné jako u výborů CAT a HRC. Zatímco úmluva CRPD již obsahuje opční protokol umožňující individuální stížnost, odpovídající (třetí) opční protokol úmluvy CRC byl právě (19. prosince 2011) schválen Valným shromážděním OSN a je otevřen k podpisu od roku 2012. Vstoupí v platnost po ratifikaci alespoň deseti smluvními stranami. Mezitím je možné porušování práv dětí přednášet před jiné výbory s kompetencí ke zvažování individuálních stížností.

2.2 Orgány zakotvené v Chartě

2.2.1 Rada OSN pro lidská práva

Když byla Organizace spojených národů v roce 1945 založena, její hlavní cíle byly uvedeny v Chartě OSN. Komě mezinárodního míru a bezpečnosti bylo jedním z těchto cílů prosazovat respekt k lidským právům a svobodám pro všechny. Proto byla v roce 1946 založena Komise OSN pro otázky lidských práv, která stanovila Všeobecnou deklaraci lidských práv. Komise pro otázky lidských práv, která 60 let jednala jako hlavní politický orgán Spojených národů pro lidská práva zodpovědný za stanovování norem, globální monitorování a pomoc státům, byla v roce 2006 nahrazena Radou pro lidská práva (dále jen „rada“). Rada byla založena Valným shromážděním OSN přijetím usnesení A/RES/60/251 (dále jen „usnesení“) v roce 2006 a sídlí v Ženevě.

Hlavním cílem rady, jak je uvedeno v čl. 2–5 usnesení, je řešit porušování lidských práv ve všech členských státech a poskytovat jim doporučení.

📖 Další informace lze získat od Úřadu vysokého komisaře pro lidská práva: www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/index.htm.

📖 Další informace o Výboru pro práva dítěte najdete na adrese: www2.ohchr.org/english/bodies/crc/

📖 Další informace o Výboru pro práva osob se zdravotním postižením najdete na adrese: www.ohchr.org/en/hrbodies/crpd/pages/crpdindex.aspx

✓ *Nezaměňujte Radu pro lidská práva s Výborem pro lidská práva!*

V průběhu svého 5. pravidelného setkání v červnu 2007 rada zavedla několik procedur a mechanismů pro dosažení svého cíle; ty jsou uvedeny v usnesení 5/1:

Zaprvé, ve čl. 1–38 rada poskytuje mechanismus **univerzálního periodického přezkumu** (UPR), který každé čtyři roky hodnotí situaci lidských práv ve všech členských státech s cílem zlepšit reálnou situaci lidských práv, pomáhat státům s naplňováním povinností ohledně lidských práv a sdílet mezi státy a dalšími zájmovými subjekty nejlepší praxi. Přezkum je založen na dokumentech, které poskytuje dotčený stát, dále na dokumentech, které již OSN sestavila (např. výše uvedené orgány zakotvené ve smlouvě), a na dokumentech odeslaných „dalšími relevantními zájmovými subjekty“, tj. nevládními zdroji. Rada připravuje a přijímá zprávu představující souhrn jednání stejně jako závěry a doporučení.

Zadruhé, podle čl. 39–64 rada ukládá tak zvané **zvláštní procedury**, tj. mechanismy monitorující porušování lidských práv v konkrétních zemích, nebo řešící konkrétní tématické otázky. Mandáty těchto zvláštních procedur vykonávají buď jedinci, kteří jsou v dané oblasti lidských práv špičkovými odborníky („zvláštní zpravodaj“ nebo „nezávislý odborník“), nebo pracovní skupiny sestávající z pěti členů. Funkce zvláštních procedur spočívá v získávání informací o konkrétních obviněních z porušování lidských práv a posílání naléhavých výzev nebo obvinění vládám s žádostí o vysvětlení, v provádění studií a v organizaci misí zjišťujících fakta. Zvláštní zpravodajové pro otázky mučení a násilí proti ženám, stejně jako Pracovní skupina pro svévolná zadržování popsání v této dílčí kapitole tvoří součást zvláštních procedur.

Zatřetí rada vytvořila **Poradní výbor pro lidská práva** (dále jen „poradní výbor“) sestávající z 18 odborníků, který plní funkci expertní komise pro radu a pracuje podle jejích pokynů. Poradní výbor poskytuje UNHRC odborné poradenství zaměřené především na studie a rady vycházející z odborných výzkumů. Zaměřuje se na implementaci a drží se tématických otázek týkajících se mandátu rady (čl. 65–84).

Nakonec také rada čl. 85–109 svého rozhodnutí 5/1 z roku 2007 stanovuje **postupy při stížnostech** řešících trvalé, hrubé a spolehlivě doložené porušování všech lidských práv a všech základních svobod, ke kterému dochází v jakékoli části světa a za jakýchkoli okolností. Stížnosti (tak zvané „komunikace“) mohou podat jednotlivci nebo skupiny, které se prohlásí za oběti porušení svých lidských práv nebo základních svobod, ale také třetí strany, které uvedou, že mají o takovém porušování spolehlivé informace. Kritéria pro přípustnost komunikace jsou do značné míry stejná jako u individuálních stížností výše uvedeným orgánům zakotveným ve smlouvě. Jsou založeny dvě pracovní skupiny, které zkoumají tyto komunikace a předkládají výše uvedené skutečnosti radě, konkrétně Pracovní skupina pro

 Pokud vás podrobněji zajímá práce Rady pro lidská práva, podívejte se na její usnesení A/HRC/RES/5/1.

komunikace a Pracovní skupina pro situace.

Zatímco první z nich prověřuje přijatelnost veškeré přichozí komunikace podle stanovených kritérií, druhá předloží zprávu o všech komunikacích, jejichž přijatelnost byla potvrzena, radě, a zároveň připraví návrh usnesení a rozhodnutí a udělí doporučení o dalším postupu.

2.2.2 Zvláštní zpravodaj OSN pro otázky mučení

Usnesením bývalé Komise pro otázky lidských práv 1985/33 vznikl mandát Zvláštního zpravodaje OSN pro otázky mučení. Rozhodnutí Rady pro lidská práva 16/23 z dubna 2011 prodloužilo jeho mandát o další tři roky. Zvláštní zpravodaj pro otázky mučení je jedním ze zvláštních procedur uvedených v dílčí kapitole 2.2.1 výše a je zakotven v Chartě OSN, nikoli v jedné ze smluv. Proto zvláštní zpravodaj pro otázky mučení pokrývá všechny státy, bez ohledu na to, zda daný stát ratifikoval Úmluvu OSN proti mučení.

Ve zprávě z roku 1997 (E/CN.4/1997/7) zvláštní zpravodaj pro otázky mučení definoval mandát a metodiku práce pro svou úlohu. Podle čl. 2 této „Metodiky práce“ obsahuje mandát zvláštního zpravodaje následující hlavní úkoly:

Zprvce zvláštní zpravodaj **vyhledává a přijímá důvěryhodné a spolehlivé informace o mučení a jiných formách špatného zacházení** od vlád, specializovaných agentur, mezivládních a nevládních organizací.

Zadruhé zvláštní zpravodaj **posílá vládám naléhavé výzvy** k objasnění situace jednotlivců, u kterých známé okolnosti dávají vzniknout obavám z toho, že mohli být podrobena mučení nebo špatnému zacházení. Při výkonu tohoto úkolu má zvláštní zpravodaj pověření přijímat komunikaci ohledně případů podezření z mučení a posílat tyto výzvy dotčeným státům. Zahájení tohoto dialogu nemusí nutně znamenat žádné obvinění ze strany zvláštního zpravodaje. Je možné je také interpretovat jako žádost o objasnění celé záležitosti, které tak má v zásadě preventivní povahu a účel.

Třetí úkol zvláštního zpravodaje spočívá v **předkládání obvinění**, tj. komunikací o údajných případech mučení, které se odehrály, vládám. Tato obvinění uvádějí, že mohlo dojít ke skutkům spadajícím pod jeho mandát, a žádají o vysvětlení uvedených případů.

Nejdůležitější je, že má zvláštní zpravodaj rovněž pověření na základě pozvání vlád provádět **návštěvy zemí**. Při těchto misích, jejichž posláním je zjišťování faktů, provádí zvláštní zpravodaj neohlášené návštěvy míst zadržování a později vydává veřejnou zprávu o svých zjištěních, včetně

 Další informace lze získat od Úřadu vysokého komisaře pro lidská práva: www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/

 Podívejte se na zprávu zvláštního zpravodaje E/CN.4/1997/7 a/nebo na „Metodiku práce“, které jsou dostupné na webové stránce: http://ap.ohchr.org/document/alldocs.aspx?doc_id=920

 Další informace lze získat od Úřadu vysokého komisaře pro lidská práva:

doporučení pro příslušný stát.

Konečně pak zvláštní zpravodaj odesílá **výroční zprávu** o svých činnostech Radě pro lidská práva a Valnému shromáždění. Při své práci by měl zvláštní zpravodaj úzce spolupracovat s jinými orgány OSN pro lidská práva, aby nedocházelo k duplikaci činností, nebo v příslušných případech provádět návštěvy zemí a podávání naléhavých výzev společně s dalšími zvláštními zpravodaji, nezávislími odborníky a pracovními skupinami.

2.2.3 Zvláštní zpravodaj OSN pro otázky násilí proti ženám

Funkce zvláštního zpravodaje pro otázky násilí proti ženám vznikla Usnesením Komise OSN pro otázky lidských práv 1994/45 přijatým v březnu 1994, a byla obnovena v roce 2011.

Mandát zvláštního zpravodaje pro otázky násilí proti ženám je navržen velmi podobně jako mandát zvláštního zpravodaje pro otázky mučení a zaměřuje se jak na prevenci, tak na potírání násilí proti ženám. Tento mandát také sestává z různých úkolů, které byly stanoveny ve čl. 3 usnesení UNHRC 16/7 z roku 2011:

První úkol spočívá ve vyhledávání a přijímání informací o násilí proti ženám, jeho příčinách a následcích a formulaci účinné odpovědi. Aby mohl zvláštní zpravodaj tento úkol vykonávat, obrací se na „organizace, orgány zakotvené ve smlouvě, specializované agentury, jiné zvláštní zpravodaje, kteří zodpovídají za různé otázky lidských práv, mezivládní a nevládní organizace včetně ženských organizací“.

Za druhé zvláštní zpravodaj poskytuje doporučení ohledně „opatření, způsobů a prostředků na místní, národní, regionální a mezinárodní úrovni směřujících k eliminaci všech forem násilí proti ženám a jeho příčinám, a k nápravě jeho následků.“

Navíc se od zvláštního zpravodaje žádá, aby „přijal **komplexní a univerzální přístup** k eliminaci násilí proti ženám, jeho příčin a následků, včetně příčin násilí proti ženám souvisejícího s občanskými, kulturními, hospodářskými, politickými a sociálními sférami“.

Aby mohl zvláštní zpravodaj pro otázky násilí proti ženám provádět svůj mandát, je oprávněn provádět **návštěvy zemí** nebo **zasílat naléhavé výzvy** stejným způsobem jako zvláštní zpravodaj pro otázky mučení. Tyto činnosti může provádět buď samostatně, nebo společně s dalšími zvláštními zpravodaji, nezávislími odborníky a pracovními skupinami. Obzvláště pokud násilí proti ženám spočívá v mučení nebo špatném zacházení, je vhodné usilovat o spolupráci se zvláštním zpravodajem pro otázky mučení (a jinými mechanismy OSN). Zvláštní zpravodaj pro otázky násilí proti ženám **předává každoroční zprávu** Radě pro lidská práva na Valném shromáždění.

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Torture/SRTorture/Pages/SRTortureIndex.aspx>

 Další informace lze získat od Úřadu vysokého komisaře pro lidská práva:

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/SRWomen/Pages/SRWomenIndex.aspx>

2.2.4 Pracovní skupina OSN pro svévolná zadržování

Pracovní skupina pro svévolná zadržování (dále jen „pracovní skupina“) je jinou zvláštní procedurou UNHRC. Byla založena na základě usnesení 1991/42 bývalé Komise pro otázky lidských práv. Pracovní skupina je orgánem nezávislých odborníků na lidská práva, kteří vyšetřují případy svévolného uvěznění a zadržování, které mohou být v rozporu s mezinárodními zákony na ochranu lidských práv. V souvislosti s problémem mučení je velmi důležitá, protože k většině případů mučení nebo špatného zacházení dochází během zadržování. Svévolné zadržování proto zvyšuje pravděpodobnost, že budou oběti vystaveny mučení, a tak je těmto případům a okolnostem zapotřebí věnovat zvýšenou pozornost.

Mandát pracovní skupiny je v podstatě stejný jako mandát zvláštních zpravodajů a spočívá v **přijímání informací, provádění návštěv zemí** se souhlasem příslušného státu, **zasílání naléhavých výzev** a **každoročním hlášení** Radě pro lidská práva a Valnému shromáždění.

2.2.5 Dobrovolný fond OSN pro oběti mučení

Dobrovolný fond OSN pro oběti mučení (dále jen „fond“) byl založen usnesením Valného shromáždění (usnesení 36/151) přijatým v roce 1981. Toto usnesení založilo fond, který přijímá dobrovolné příspěvky od vlád, NGO a jednotlivců a rozděluje je výhradně NGO, které poskytují humanitární pomoc (ať už psychologickou, zdravotní, sociální, právní a/nebo hospodářskou) obětem mučení a jejich rodinným příslušníkům. V závislosti na dostupnosti finančních prostředků může být také omezený počet grantů přidělen na školení odborníků nebo organizaci konferencí a seminářů se zvláštním zaměřením na léčbu obětí mučení. Co se týče právní pomoci, jsou prostředky k dispozici také pro podporu obětí hledajících azyl, např. poskytnutím právní rady při přípravě a vyřizování žádostí a azyl v hostitelské zemi. Fond také přispívá k boji proti beztrestnosti, protože se prostředky používají k poskytování náhrad a kompenzací obětem prostřednictvím nároků před kompetentními národními, regionálními a mezinárodními orgány.

V posledních několika letech obdržela dozorcí rada fondu žádosti o dotace v průměru za 14 milionů USD ročně a každoročně udělila přibližně 9 milionů USD v grantech podporujících přibližně 190 projektů ve více než 60 zemích. Jedním z projektů financovaných z fondu bylo zavedené a překlad Istanbulského protokolu.

 Další informace lze získat od Úřadu vysokého komisaře pro lidská práva:

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Detention/Pages/WGADIndex.aspx>

 Další informace o dobrovolném fondu viz webová stránka:

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/TortureFundMain.aspx>
a informační leták o fondu.

2.3 Mezinárodního trestní soud

Římský statut, přijatý v roce 1998, založil Mezinárodní trestní soud (dále jen „ICC“ nebo „soud“). Soud pracuje nezávisle na OSN, ačkoli byl vytvořen podle předchozích ad hoc tribunálů OSN, například pro Rwandu nebo bývalou Jugoslávii.

Jako instituce pro stíhání nejzávažnějších zločinů je ICC prvním trvalým, ve smlouvě zakotveným mezinárodním soudem. Byl založen na **pomoc s ukončením beztrestnosti strůjců nejvážnějších zločinů vzbuzujících obavy mezinárodního společenství**. Dodnes nemohou imunitu před tímto soudem uplatňovat ani bývalí prezidenti států. Soud má jurisdikci nad následujícími závažnými trestnými činy:

- Zločin genocidy;
- Zločiny proti lidskosti;
- Válečné zločiny; a
- Zločin agrese.

Soud má oprávnění řešit zločiny spáchané poté, co vešel v platnost Římský statut (1. července 2002) a pouze pokud je dotčená smluvní strana neochotná nebo neschopná sama trestní řízení provádět.

- Při řešení uvedených zločinů soud aplikuje:
- Zaprvé Římský statut;
- Zadruhé, pokud je to vhodné, příslušné smlouvy a principy a pravidla mezinárodního práva;

Pokud selžou, obecné principy zákona odvozené soudem z národních zákonů světových právních systémů včetně, pokud je to vhodné, národních zákonů států, které by za normálních okolností vykonávaly jurisdikci nad tímto zločinem, za předpokladu, že tyto principy nejsou nekonzistentní s tímto statutem a s mezinárodním zákonem a mezinárodně uznávanými normami a standardy.

 Další informace viz <http://www.icc-cpi.int/Menus/ICC/Home>

 Podívejte se také na Římský statut!

3. Regionální orgány

3.1 Evropa

3.1.1 Evropský soud pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva (dále jen „soud“ nebo „ESLP“) byl založen Evropskou úmluvou o lidských právech (dále jen „úmluva“ nebo „ECHR“) přijatou v roce 1950. Podle článku 19 této úmluvy je to trvalá instituce, která zajišťuje dodržování povinností přijatých smluvními stranami úmluvy a jejích dodatkových protokolů (včetně zákazu mučení stanoveného ve článku 3 úmluvy).

Při provádění svého mandátu má soud právo zabývat se jak mezistátními případy, tak stížnostmi jednotlivců, obdobně jako určité mechanismy OSN, konkrétně CAT a HRC. ECHR a ESLP byly založeny před těmito mechanismy OSN a proto byly prvními institucemi posilujícími pozici jednotlivce v mezinárodním právu. Na rozdíl od „poradního“ charakteru nálezů CAT a HRC, rozsudky ESLP jsou právně závazné a dotčené státy jsou povinny je přijmout.

Mezistátní případy zahrnují obvinění z porušení ustanovení úmluvy a jejích protokolů smluvní stranou a soudu je předává jiný členský stát (čl. 33 ECHR). Této možnosti se využívá zřídka; avšak na rozdíl od situace v rámci systému OSN existuje mnoho důležitých mezistátních rozsudků.

Opět podobně jako u CAT a HRC, soud se může „zabývat **žádostmi jednotlivců** jen poté, co byla vyčerpána všechna domácí nápravná opatření a pouze v období šesti měsíců od data, kdy bylo přijato konečné rozhodnutí“. Tato kritéria společně s dalšími kritérii přijatelnosti pro žádosti jednotlivců jsou uvedena ve článku 35 úmluvy. Podle tohoto článku nesmí být žádosti anonymní a případem se nesměla a nesmí zabývat jiná mezinárodní instituce. Rozhodnutí o přijatelnosti žádosti přijímá jeden soudce nebo výbor. U jasných případů může rovněž tento výbor přijmout konečné rozhodnutí v případě. Pokud však nedojde ke shodě o přijatelnosti nebo výbor nepřijme žádné rozhodnutí, bude žádost předána senátu (čl. 27–30).

Při zkoumání případu společně s představiteli dotčených stran může soud podle čl. 38 v případě nutnosti rozhodnout o provedení vyšetřování. Senát nakonec přednese rozsudek, proti kterému je možné se odvolat k velkému senátu soudu. Ve třech případech je však rozsudek soudu konečný:

1. Strany prohlásí, že se případ nebude předávat velkému senátu;
2. Tři měsíce od data vynesení rozsudku nebyl případ předán velkému

senátu;

3. Požadavek na předání případu byl podán včas, ale panel velkého senátu požadavek odmítl.

Rozsudek senátu není konečný, pokud byl do tří měsíců od vynesení rozsudku vznesen požadavek na předání případu velkému senátu a panel tento požadavek neodmítl. Rozsudek velkého senátu je konečný. Výbor ministrů Rady Evropy poté obdrží komunikace o konečném rozsudku soudu a zodpovídá za dohled nad implementací těchto rozsudků. Tato procedura je uvedena ve čl. 42–46 ECHR, poslední z nichž také vyjadřuje závaznost rozsudků soudu.

Jiný důležitý úkol Evropského soudu pro lidská práva stanovený v čl. 47 spočívá v podávání „**poradních stanovisek o právních otázkách týkajících se výkladu úmluvy a jejich protokolů**“ na žádost Komise ministrů Rady Evropy.

3.1.2 Evropský výbor pro otázky předcházení mučení

Evropský výbor pro otázky předcházení mučení (dále jen „CPT“) byl založen Evropskou úmluvou pro předcházení mučení přijatou v roce 1987. CTP „poskytuje nesoudní preventivní mechanismy k ochraně osob, kterým je odpíráno právo nebýt vystavován mučení ani jiným formám špatného zacházení“ a tak doplňuje soudní práci ESLP.

Úkol výboru CPT primárně spočívá v provádění návštěv na místech zadržování ve 47 členských státech (včetně vězení, nápravných zařízení pro mladistvé, policejních stanic, center pro zadržované imigranty, psychiatrických léčeben, domů sociální péče apod.) za účelem hodnocení zacházení s osobami, jimž je upírána svoboda, stejně tak jako podmínek jejich zadržování. Krátce před provedením návštěvy výbor CPT informuje dotčenou stranu o svém úmyslu zemi navštívit. Po tomto oznámení může výbor CPT zemi navštívit kdykoli.

Návštěvy v zemích jsou, velmi podobně jako u Podvýboru OSN pro otázky předcházení mučení (který je mladší než výbor CPT), prováděny pravidelně, obvykle jednou za čtyři roky. Pokud to okolnosti vyžadují, je možné provést také mimořádné (tak zvané ad hoc) návštěvy členského státu.

 Podívejte se na ECHR, obzvláště na část II (čl. 19–51), které se týkají ESLP.

 Další informace o ESLP najdete na adrese:
www.echr.coe.int/echr/

K provádění tohoto úkolu podle čl. 8 Evropské úmluvy pro předcházení mučení výbor CPT:

- Získává přístup na území strany a má právo po něm bez omezení cestovat;
- Získává úplné informace o místech držení osob, kterým je omezována svoboda;
- Má neomezený přístup do těchto míst a má právo se v nich bez omezení pohybovat;
- Získává další informace dostupné dané straně, které jsou nezbytné k tomu, aby mohl výbor provádět své úkoly (s přihlédnutím k příslušným pravidlům národního práva a profesionální etice);
- Může vést rozhovory s osobami, kterým je omezována svoboda;
- Může volně komunikovat se všemi osobami, o kterých se domnívá, že mohou poskytnout relevantní informace; a
- Může v případě potřeby okamžitě komunikovat svá pozorování příslušným úřadům dotčené strany.

Po své návštěvě výbor CPT sepiše zprávu obsahující fakta zjištěná během návštěvy, stejně jako doporučení. Zpráva se následně odešle dotčené straně. Výbor může příslušné straně poskytnout návrhy, jak zlepšit ochranu před špatným zacházením s osobami, jimž je upírána svoboda (čl. 10).

3.2 Afrika

Kromě evropských orgánů ustanovených pro boj s mučením a jinými formami krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání jsou konkrétní orgány pro boj s těmito zločiny založeny i v dalších regionech. Ačkoli hrají velkou roli v celkovém boji proti mučení a proto není možné je vynechat, poskytneme jen obecný přehled nejdůležitějších orgánů v Africe a na americkém kontinentu, protože projekt ART-Ip se soustředí převážně na Evropu.

3.2.1 Africká komise pro lidská práva a práva národů

Africká komise pro lidská práva a práva národů (dále jen „komise“) byla založena v rámci Organizace africké jednoty (předchůdce Africké unie; dále jen „OAJ“) Africkou chartou o lidských právech a právech národů, zvanou také Banjulská charta (dále jen „charta“), která byla přijata v roce 1981. Její

 Podívejte se na Evropskou úmluvu pro předcházení mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, kapitoly I–III, čl. 1–14.

 Viz také:
www.cpt.coe.int/en/about.htm

mandát stanovuje čl. 30 charty a spočívá v prosazování lidských práv a práv národů a zajišťování jejich ochrany v Africe.

Mandát komise je dvoustranný a spočívá jak v prosazovacích, tak ochranných činnostech. S ohledem na prosazování lidských práv a práv národů přijala komise četné deklarace, pokyny, organizované semináře a provedla propagační návštěvy ve členských státech kvůli zvýšení povědomí o konkrétních otázkách lidských práv. Co se týče ochranného mandátu, komise je pověřena **řešením stížností na porušení charty**. Tyto mezistátní stížnosti jsou považovány za přijatelné, pokud všechna místní nápravná opatření, v případě, že existují, byla vyčerpána, pokud není komisi zjevné, že postup směřující k dosažení těchto náprav by byl nepřiměřeně protahován (čl. 47–50). Ačkoli rozhodnutí komise o jednotlivých případech nemá pro členské státy závazný charakter, její rostoucí „jurisprudence“ významně přispěla k rozvoji konceptů lidských práv v některých oblastech. Africká charta například obsahuje koncept „práv skupin“ a komise v několika případech posílila pozici místních komunit nebo kmenů v jejich požadavcích na přístup k pozemkům, přírodním zdrojům a využívání zdravého a udržitelného prostředí.

Kromě těchto úkolů, které komise provádí konkrétně za účelem prosazování a ochrany lidských práv a práv národů, je Africká komise pověřena interpretací všech ustanovení charty na žádost smluvní strany, instituce OAJ nebo africké organizace, kterou OAJ uznává, jak je stanoveno ve čl. 45.3.

3.2.2 Africký soud pro lidská práva a práva národů

Africký soud pro lidská práva a práva národů (dále jen „soud“) byl založen přijetím protokolu Africké charty o lidských právech a právech národů o založení Afrického soudu pro lidská práva a práva národů (dále jen „protokol“) v roce 1998. Protokol ustanovuje soud, který doplňuje ochranný mandát Africké komise (čl. 1–2).

Soud má mandát k přijímání konečných a závazných rozhodnutí o porušování lidských práv ve „všech případech a rozepřích jemu odeslaných, které se týkají interpretace a aplikace Africké charty, protokolu a jakéhokoli jiného relevantního nástroje pro ochranu lidských práv ratifikovaného dotčeným státem“ (čl. 3.1). Podle pátého článku protokolu může případy posílat:

- Africká komise pro lidská práva a práva národů;
- Smluvní strana, která odeslala stížnost komisi;
- Smluvní strana, proti které byla komisi odeslána stížnost;
- Smluvní strana, jejíž občan je obětí porušení lidských práv;

 Podívejte se na Banjulskou chartu, čl. 46–59, pokud vás zajímají podrobnosti o tomto postupu.

 Další informace najdete přímo na webové stránce komise: www.achpr.org

- Africké mezivládní organizace
- Občan smluvní strany, která ve svém prohlášení přijala locus standi jedinců před soudem;

Dalším úkolem soudu je poskytovat **poradní stanoviska** těmto subjektům:

- Členský stát OAJ;
- OAJ;
- Jakýkoli orgán OAJ;
- Jakákoli africká organizace, kterou OAJ uznává.

Lze poskytovat stanoviska k „jakékoli právní záležitosti související s chartou nebo jakýmkoli jiným relevantním nástrojem pro ochranu lidských práv, za předpokladu, že se téma stanoviska netýká záležitosti, kterou šetří komise (čl. 4).

3.2.3 Výbor pro otázky prevence mučení v Africe

Při svém 35. setkání, které se konalo v Banjulu, schválila Africká komise Výbor pro provádění obecných zásad dohodnutých na Robbenově ostrově (RIGC). Výbor RIGC byl ustanoven, aby „prosazoval a umožňoval zavádění obecných zásad dohodnutých na Robbenově ostrově (přijatých v roce 2002) a pomáhal Africké komisi pro lidská práva a práva národů účinně řešit otázky mučení v Africe.“ Název Výbor pro provádění obecných zásad dohodnutých na Robbenově ostrově byl změněn na „Výbor pro předcházení mučení v Africe“ (dále jen „CPTA“ nebo „výbor“) na 46. setkání Africké komise pro lidská práva a práva národů. Jednalo se pouze o změnu názvu, mandát orgánu se nijak nezměnil.

Dnes má výbor CPTA přiděleny čtyři konkrétní úkoly:

1. Organizovat, s podporou zúčastněných stran, **semináře** šířící obecné zásady přijaté na Robbenově ostrově k národním a regionálním zájmovým subjektům;
2. **Zavádět a navrhovat** Africké komisi pro lidská práva a práva národů **strategie** pro prosazování a zavádění obecných pokynů přijatých na Robbenově ostrově na národní a regionální úrovni;
3. **Prosazovat a umožňovat zavádění** obecných zásad přijatých na Robbenově ostrově v rámci členských států; a
4. Na každém pravidelném setkání Africké komisi předkládat **zprávu o dosaženém postupu**.

 Podívejte se také na protokol Africké charty práv člověka a práv národů o založení Afrického soudu pro práva člověka a práva národů

 Další informace získáte na webové stránce: <http://www.african-court.org/en/>

 Podívejte se na Obecné zásady přijaté na Robbenově ostrově. www.achpr.org/instruments/robben-island-guidelines-2008/

 Další informace najdete na adrese www.apt.ch/index.php?option=com_k2&view=item&id=1123:cpta-introduction&lang=en

3.2.4 Zvláštní zpravodaj pro otázky vězení a podmínek zadržování v Africe

Funkci zvláštního zpravodaje pro otázky vězení a podmínek zadržování v Africe (dále jen „zvláštní zpravodaj“ nebo „SRD“) založila Africká komise pro lidská práva a práva národů na svém 20. setkání v roce 1996 jako doplněk svého prosazovacího mandátu („prosazovat a chránit lidská práva na území smluvních stran Africké charty pro lidská práva a práva národů“).

Úkolem SRD je „vyšetřovat situaci osob, kterým je upírána svoboda, na územích smluvních stran Africké charty pro lidská práva a práva národů“. Při provádění svého mandátu má zvláštní zpravodaj pověření:

- **Vyšetřovat stav vězení a podmínky zadržování** v Africe a udělovat doporučení s ohledem na jejich zlepšení;
- **Hájit dodržování charty a mezinárodních norem a standardů pro lidská práva** týkajících se práv a podmínek osob, kterým je upírána svoboda;
- **Zkoumat relevantní národní zákony a předpisy** příslušných států představujících smluvní strany, stejně jako jejich zavádění, a udělovat vhodná doporučení ohledně jejich shody s Africkou chartou pro lidská práva a práva národů a s mezinárodními zákony a normami;
- **Udělovat** Africké komise pro lidská práva a práva národů na základě její žádosti **doporučení** týkající se komunikací vznesených jednotlivci, kterým byla odepřena svoboda, jejich rodinami, zástupci, NGO nebo jinými dotčenými osobami nebo institucemi;
- **Navrhovat vhodné naléhavé činnosti**;
- **Provádět studie** podmínek nebo situací přispívajících k porušování lidských práv vězňů, kterým je odpírána svoboda, a doporučovat preventivní opatření.

3.3 Severní a jižní Amerika

3.3.1 Meziamerická komise pro lidská práva

Meziamerickou komisi pro lidská práva (dále jen „komise“ nebo „IACHR“) založila Organizace amerických států v roce 1959, aby prosazovala a chránila lidská práva na americké polokouli. Funkce a procedury komise byly dále definovány přijetím Americké úmluvy o lidských právech v roce 1969.

Komise má právo provádět širokou škálu úkolů podle čl. 41 Americké úmluvy o lidských právech:

 Další informace o mandátů zvláštních zpravodajů najdete na adrese www.achpr.org/mechanisms/prisons-and-conditions-of-detention/

- **Budovat povědomí** o lidských právech mezi americkými občany;
- **Poskytovat**, pokud to považuje za vhodné, vládám členských států **doporučení** k přijetí progresivních opatření ve prospěch lidských práv v rámci jejich domácích zákonů a ústavních ustanovení, stejně jako vhodných opatření pro další dodržování těchto práv;
- **Připravovat** takové **studie nebo zprávy**, které považuje při výkonu svých povinností za vhodné;
- **Požadovat** od vlád členských států dodávání informací o opatřeních, které přijaly v záležitostech lidských práv;
- **Reagovat** prostřednictvím Generálního sekretariátu Organizace amerických států **na dotazy**, které členské státy vznesly v záležitostech týkajících se lidských práv, a, v rámci svých možností, poskytovat těmto státům poradenské služby, o které požádají;
- **Reagovat na petice a jiné komunikace**, které spadají pod její působnost.

Jeden z nejdůležitějších úkolů výborů spočívá v proceduře individuální stížnosti, kterou výboru přiděluje článek 41 Americké úmluvy o lidských právech (dále jen „úmluva“). Článek 44 úmluvy uvádí, že „...jakákoli osoba nebo skupina osob, nebo jakýkoli nevládní subjekt právně uznávaný v jednom nebo více členských státech organizace, mohou komisi zasílat petice obsahující udání nebo stížnosti na porušení úmluvy smluvní stranou“.

3.3.2 Meziamerický soud pro lidská práva

Americká úmluva o lidských právech (dále jen „úmluva“) dala v roce 1969 vzniknout Meziamerickému soudu pro lidská práva (dále jen „soud“). Soud oficiálně zahájil činnost v roce 1969.

Soud je autonomní soudní institucí se závaznou jurisdikcí v členských státech. Podle čl. 1 svých stanov je hlavním cílem soudu aplikovat a interpretovat Americkou úmluvu o lidských právech. Aby soud tohoto cíle dosáhl, vykonává 2 hlavní funkce stanovené ve čl. 61–64: soudní funkci a poradní funkci.

Soudní funkce spočívá v přijímání a řešení případů zaslaných buď Meziamerickou komisí (další informace o komisi viz část 3.3.1 výše) nebo smluvními stranami úmluvy. Podání je možné, jen pokud byl vyčerpán postup před komisí. Proto se mohou stížnosti jednotlivců k soudu dostat jen prostřednictvím komise.

 Podívejte se na Statut Komise pro lidská práva a na čl. 34–51 Americké konvence o lidských právech

 Další informace o komisi lze najít na následujících webových stránkách:
www.oas.org/en/iachr/mandate/what.asp
 a
www.cidh.org/basicos/english/Basic1.%20Intro.htm

 Viz také čl. 52–69 Americké úmluvy o lidských právech a Stanovy meziamerického soudu pro lidská práva.

Poradní funkce spočívá v tom, že soud přijímá požadavky na interpretaci úmluvy nebo jiných smluv týkajících se ochrany lidských práv v amerických státech, podané jakýmkoli členským státem Organizace amerických států (dále jen „OAS“) nebo jinými subjekty uvedenými ve článku 53 Charty OAS. Soud také může na základě žádosti vydávat stanoviska ke kompatibilitě domácích zákonů s mezinárodními nástroji na ochranu lidských práv.

3.3.3 *Zvláštní zpravodaj pro otázky práv osob, kterým je upírána svoboda v severní a jižní Americe*

Meziamerická komise pro lidská práva při svém 85. a 86. setkání založila pracovní skupinu pro šetření podmínek zadržování v severní a jižní Americe. Na tuto pracovní skupinu je třeba nazírat jako na předchůdce úřadu zvláštního zpravodaje pro otázky práv osob, kterým je upírána svoboda (dále jen „zvláštní zpravodaj“). V březnu 2004 Meziamerická komise formálně založila Úřad zpravodaje pro otázky práv osob, kterým je na americkém kontinentu upírána svoboda.

Mandát tohoto zvláštního zpravodaje spočívá ve „vydávání zvláštních doporučení členským státům OAS za účelem zlepšování respektu a zaručení lidských práv osob, kterým je upírána svoboda“. Při provádění tohoto mandátu plní zvláštní zpravodaj širší spektrum úkolů včetně toho, že:

- **Zůstává informován** o situaci všech typů osob vystavených jakékoli formě zadržování nebo vězení ve členských státech, bez ohledu na jejich věk, pohlaví nebo podmínky uvěznění nebo upírání svobody;
- Provádí **návštěvy členských států OAS** za účelem shromáždění informací nebo požádání státních orgánů o informace týkající se všech osob, kterým je upírána svoboda, a podmínek, ve kterých jsou drženy;
- **Navštěvuje zadržovací střediska** nebo zařízení, ve kterých jsou drženi nezletilí, a to i bez předchozího upozornění nápravných úřadů;
- **Připravuje** pro komisi **zprávy** o nápravné situaci v konkrétním zadržovacím středisku nebo v zemi, nebo na regionální či subregionální úrovni, společně s veškerými doporučeními pro komisi, která považuje za nezbytná;
- **Vydává** členským státům **doporučení** týkající se podmínek zadržování nebo věznění, a následně sleduje dodržování těchto doporučení;
- **Provádí činnosti** související s **prosazováním a vzděláním v oblasti lidských zpráv**, které se vztahují na osoby, jimž je upírána svoboda;
- V závažných případech zahrnujících osoby ve vazbě **podporuje jednání**

 Podívejte se na webovou stránku Organizace amerických:
<http://www.cidh.org/basicos/english/Basic1.%20Intro.htm>

nebo vyzývá státy ke splnění svých mezinárodních povinností v této oblasti; a

- Podporuje přijetí legislativních, soudních, administrativních nebo jiných opatření zaručujících práva osob, kterým je upírána svoboda, a jejich rodin.

 Podívejte se na webovou stránku Organizace amerických států, kde najdete další informace:
www.oas.org/en/iachr/pdl/default.asp

4. Národní instituce

4.1 Národní instituce pro lidská práva

Národní instituce pro lidská práva (dále jen „instituce“ nebo NHRI) jsou instituce, které stojí ve středu národních systémů pro ochranu lidských práv a jsou důležitou protistranou Úřadu vysokého komisaře OSN pro lidská práva. NHRI zřizují místní vlády a lze je považovat za „klíčové instituce pro podporu a ochranu lidských práv v jejich zemích“. (2) Někdy jsou také nazývány „úhelným kamenem národních systémů pro ochranu lidských práv“, které „stále častěji slouží jako přenosový mechanismus mezi mezinárodními normami pro lidská práva a státem“. (3)

Protože tyto instituce zakládají na národní úrovni místní vlády, je nesmírně důležité zajistit určitý „standard kvality“. Proto Pařížské zásady, přijaté usnesením VS 48/134 v roce 1993, poskytují minimální standardy pro zakládání a provoz NHRI. Podle těchto zásad mají NHRI následující povinnosti:

- Chránit **lidská práva, včetně** přijímání, vyšetřování a řešení stížností, jednání jako prostředník v konfliktech a provádění monitorovacích činností; a
- Prosazovat lidská práva, prostřednictvím vzdělávání, oslovování, médií, publikací, školení a budování kapacit, stejně jako poradenstvím a asistencí vládám.

Pařížské zásady stanovují kritéria pro zakládání a účinné fungování NHRI:

- Mandát a kompetence: široký mandát založený na univerzálních standardech lidských práv;
- Nezávislost na vládě;
- Nezávislost zaručená stanovami nebo ústavou;

 Podívejte se na Pařížské zásady, které najdete na adrese:
www2.ohchr.org/english/law/parisprinciples.htm

- Pluralismus, včetně členství a/nebo účinné spolupráce;
- Adekvátní zdroje a pravomoci k vyšetřování;

Dnes se tyto pařížské zásady používají při akreditaci NHRI ze strany Podvýboru OSN pro akreditaci (dále jen „SCA“) Mezinárodního koordinačního výboru národních institucí pro prosazování a ochranu lidských práv (dále jen „ICC“). Tento koordinační výbor byl založen na mezinárodní konferenci v roce 1993 s cílem koordinovat aktivity sítě NHRI. V závislosti na stavu akreditace mají NHRI jiný přístup k orgánům OSN pro lidská práva a mohou se stát klíčovými partnery smluvního mechanismu OSN. Na ICC se vztahují 4 různé klasifikace akreditace:

- A: Soulad s Pařížskými zásadami;
- A(R): Akreditace s výhradou – uděluje se, pokud nebyla zaslána dostatečná dokumentace k přidělení statutu A;
- B: Stav pozorovatele – nesplňuje zcela Pařížské zásady nebo nebyla poskytnutá dostatečná dokumentace ke stanovení; a
- C: Nesoulad s Pařížskými zásadami.

NHRI mají mnoho povinností, které jsou „inter alia“ uvedeny v čl. 3 Pařížských zásad a patří mezi ně:

- Odesílat na poradní úrovni vládě, parlamentu a jiným kompetentním orgánům stanoviska, doporučení, návrhy a zprávy o záležitostech týkajících se prosazování a ochrany lidských práv;
- Prosazovat a zajišťovat harmonizaci národní legislativy, předpisů a praxe s mezinárodními nástroji pro ochranu lidských práv, jichž je stát členem, a jejich účinné zavádění;
- Podporovat ratifikaci výše uvedených nástrojů nebo doplňků těchto nástrojů a zajišťovat jejich implementaci;
- Přispívat do zpráv, které jsou státy povinny zasílat OSN a regionálním institucím;
- Spolupracovat s OSN a jakoukoli další organizací v systému OSN, regionálními institucemi a národními institucemi jiných zemí, které jsou kompetentní v oblasti prosazování a ochrany lidských práv;
- Pomáhat při formulaci programů pro výuku a výzkum lidských práv a zavádět školení ve školách, na univerzitách a v profesionálních kruzích;

 Další vysvětlení této klasifikace viz:

<http://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/ICCAccreditation/Pages/default.aspx>

 Další informace můžete také získat na adrese:

www.ohchr.org/en/countries/nhri/pages/nhrimain.aspx
nebo
<http://nhri.ohchr.org/EN/Pages/default.aspx>

- Zvyšovat citlivost veřejnosti vůči otázkám lidských práv a potřeby boje se všemi formami diskriminace, především rasové diskriminace, zvyšováním veřejného povědomí, obzvláště prostřednictvím informací a vzdělání a používáním všech nátlakových orgánů.

Některé Institute pro lidská práva mohou mít také kvazijudiciální charakter co se týče kompetence k vyšetřování jednotlivých stížností na porušování lidských práv.

4.2 Národní preventivní mechanismy

Když vstoupil v roce 2006 v platnost opční protokol Úmluvy proti mučení (OPCAT), byl vytvořen dvouúrovňový přístup k prevenci mučení založený na mezinárodním orgánu, Podvýboru pro otázky předcházení mučení (dále jen „podvýbor“) a národních návštěvních orgánech, tak zvaných Národních preventivních mechanismech (NPM). Článek 17 OPCAT zavazuje všechny smluvní strany k „udržování, stanovení nebo založení jednoho nebo více nezávislých národních preventivních mechanismů pro předcházení mučení na domácí úrovni“. Instrukční nastavení NPM je ponecháno na rozhodnutí smluvních stran, které mohou pro funkci NPM buď vyhradit již existující orgán (např. instituci ombudsmana) nebo vytvořit novou instituci jako NPM. NPM nejsou závislé na specifickém inštitučním formátu a musejí splňovat několik kritérií stanovených ve článku 18 OPCAT: naprostá personální a funkční nezávislost NPM; jednotliví členové NPM musejí mít nezbytné schopnosti a profesní dovednosti odpovídající mandátu NPM; složení NPM musí zajišťovat pluralismus, snažit se o genderovou vyrovnanost a odrážet odpovídající zastoupení etnických a minoritních skupin; kromě toho musejí smluvní strany zpřístupnit nezbytné zdroje pro zajištění účinného fungování mechanismu; konečně se při zakládání nebo vyhrazování NPM OPCAT řídí Pařížskými zásadami. Tento odkaz je zásadní, protože inter alia znamená, že jsou členové exekutivy vyloučeni z účasti na NPM. Kromě ustanovení uvedených v několika člancích samotné OPCAT zveřejnila OSN také pokyny o NPM, které dále objasňují normy „kvality“ a SPT aktivně se účastní v pomoci členským státům v procesu zakládání národních mechanismů.

Mandát NPM je podobný jako mandát podvýboru, zejména: „provádět pravidelné návštěvy na místech zadržování, stejně jako poskytovat vládě a příslušným orgánům doporučení a pozorování pro zlepšení situace osob, kterým je upírána svoboda“. Podle čl. 19 OPCAT by měl mít národní preventivní mechanismus alespoň právo:

 Úplný přehled NHRI, jejich funkce a interakce s orgány OSN a mechanismy pro ochranu lidských práv najdete v publikaci Müller / Seidensticker (2) a/nebo v řadě odborných školení OSN č. 4. (3).

 Seznamte se s Pokyny SPT o NPM, abyste se dozvěděli více o jejich zakládání a provozu!

- Pravidelně hodnotit zacházení s osobami, kterým je upírána svoboda, v místech zadržování, s ohledem na případné posilování jejich ochrany proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu;
- Poskytovat příslušným orgánům doporučení s cílem zlepšit zacházení a situaci osob, kterým je upírána svoboda, a předcházet mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu, s ohledem na relevantní normy OSN; a
- Zasílat návrhy a pozorování týkající se platné nebo navrhované legislativy.

Orgány mají také povinnost zahajovat dialog s NPM o opatřeních nezbytných k zavedení těchto doporučení.

Aby mohly NPM provádět svůj mandát, musí jim být také udělena následující práva:

- Přístup ke všem informacím týkajícím se počtu osob, kterým je upírána svoboda, stejně jako počtu míst zadržování a jejich umístění;
- Přístup ke všem informacím týkajícím se zacházení s těmito osobami, stejně jako podmínkami jejich zadržování;
- Přístup do všech míst zadržování a jejich prostor a zařízení;
- Příležitost provádět soukromé rozhovory s osobami, kterým je upírána svoboda, bez svědků, ať už osobně nebo v případě potřeby s tlumočnickem; stejně jako s jinými osobami, o kterých se NPM domnívá, že by mohly poskytnout relevantní informace;
- Svoboda zvolit si místo, které chtějí navštívit, a osoby, se kterými chtějí vést rozhovory;
- Důvěrnost informací, které NPM shromáždí, především ochrana osobních údajů.
- Právo mít kontakty s podvýborem pro prevenci, odesílat mu informace a setkávat se s ním.

 Podívejte se prosím na část IV, čl. 17–23 OPCAT, kde se o NPM dozvíte více.

 Další informace můžete také získat na adrese:
www.apt.ch/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=678&Itemid=253&language=en

5. Literatura

1. United Nations Centre for Human Rights. Human rights fact sheet no. 15. Civil and Political Rights: The Human Rights Committee. Geneva, Switzerland ; New York: Centre for Human Rights.
2. Müller A, Seidensticker FL. The role of national human rights institutions in the United Nations treaty body process. Berlin: Dt. Inst. für Menschenrechte; 2007. 87 p.
3. United Nations High Commissioner for Human Rights. National human rights institutions : history, principles, roles and responsibilities. New York ; Geneva: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights; 2010. Available from: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/PTS-4Rev1-NHRI_en.pdf.